

OĞUZ KAĞAN DESTANI ÜZERİNE BAZI MÜLAHAZALAR

Osman Fikri SERTKAYA

Oğuz Kağan Destanı (OKD)'nin tam bir orijinal metni maalesef bilinmemektedir. *Oğuz Kağan Destanı* yazma parçaları halinde ve çeşitli rivayetler şeklinde bu güne kadar gelmiştir. İlim âlemince bilinen bu metin veya rivayetleri şu şekilde sıralamak mümkündür.

1. Reşideddin Fazlullah'ın *Câmi ü't-tevârih*'inin ikinci cildindeki *Târih-i Oğuzân ve Türkân* bölümü. Arap harfli mensur metin Farsçadır¹.

2. Baştan, ortadan ve sondan eksik *Oğuz Kağan* destanı. (UOKD). Uygur harfli mensur metin yer yer manzum olup, metnin dili Doğu Türkçesidir. (bk. Ek 2).

3. Baştan ve sondan eksik manzum *Oğuz-nâme* destanı. (MON). Arap harfli manzum metnin dili Doğu Türkçesidir.²

4. Ebü'l-gâzî Bahadır Han'ın *Şecere-i Terâkime*'sindeki rivayet. (ŞT). Arap harfli mensur metin yer yer manzum olup, dil Doğu Türkçesidir.³

5. *Câmi ü't-tevârih-i Celâyirî*. (CTC) tercümesindeki rivâyet. *Câmi ü't-tevârih*'in Doğu Türkçesi ile tercümesi⁴.

6. Yazıcızâde Ali'nin *Târih-i Âl-i Selçuk*'undaki rivayet. (YON). Arap harfli mensur metnin dili Batı (Osmanlı) Türkçesidir.

Yazıcızâde Ali'nin bu eseri İbn-i Bîbî'nin *El-evâmirü'l-'ala'iyye fi'l-umûri'l-'alâ'iyye* adlı eserinin Türkçe tercümesidir. Ancak bu tam bir tercüme

1 Bu araştırmada Reşideddin'in Türkçe tercümesi kullanılmıştır. bk. A. Zeki Velidi Togan, *Oğuz Destanı*, Reşideddin Oğuznâmesi. Tercüme ve tahlil, İstanbul 1972, S. 164 (Kısaltması: RO).

2 Kemal Eraslan, "Manzum Oğuznâme", *Türkiyat Mecmuası*, XVIII, 1973-1975, İstanbul, 1976, s. 169-244.

3 A.N. Kononov, *Rodoslovnaya Türkmen. Soçinenie Abu'l-gazi Hana Hivinskogo*; Moskova-Leningrad 1958, 192-94 s. Türkçe yayını için bk. Muharrem Ergin, *Türklerin Soy Kütüğü (Şecere-i Terâkime)*, Tercüman 1001 Temel Eser, No 33, İstanbul, 1974, 97-94 s.

4 Rabiga Galiyevna Sızdikova, *Yazık Djami' at-tavârih. Calairi*, Alma-Ata, 1989, 244 s.

değildir. Mütercim bir çok yerde esere ilâveler yaparak eseri yarı tercüme yarı telif hale getirmiştir. Türkçe tercümenin müstakil bir ismi de yoktur. Paris nüshasında *kıssa-i tevârih-i Oğuz-nâme*, Topkapı Sarayı nüshasında ise *târîh-i âl-i Selçuk* başlığı görülür. Ben İstanbul nüshasını kullandığım için Türkçe tercümenin başlığını *târîh-i âl-i Selçuk* olarak zikrettim.

Bilinen bu altı metne *Cengiz Han Tarihi Tercümesi* diye adlandırılan yedinci bir rivâyeti de eklemek gerekiyor. (Kısaltması: CHTT).

Cengiz Han Tarihi Tercümesi adlı baştan, ortaldan ve sondan eksik 156 sahifelik metin I. Turfan seferi (1902–1903) esnasında A. Grünwedel tarafından Bulayık'ta bulunmuş ve Berlin'de Museum für Indische Kunst (Dahlem)'de I. B. 3116 numara altında koruma altına alınmıştır. İkinci Dünya Savaşının sonunda ise metin Berlin'den kaybolmuştur.

Reşid Rahmeti Arat Berlin'de çalıştığı 20'li ve 30'lu yıllarda metnin biri aslı siyah zemine beyaz, kopyesi beyaz zemine siyah olmak üzere iki fotokopisini yaptırmıştır. Asıl fotokopinin son yaprağının arkasında *Reichszentrale / für wissenschaftliche / Berichterstattung* damgası bulunmaktadır. Ayrıca Arat metnin ilk 45 sahifesini lâtin harfleri ile transkripsiyon, devamı 24 sahifeyi de Arap harfleri ile kopye etmiştir.

Arat'ın terekesinde bulduğum bu metin için 1975 yılında şunları yazarak eseri ilim âlemine duyurmuştum:

“19. ÇİNGİZ HAN TARİHİ TERCÜMESİ: Metin, Tevârih-i Cihân-güşây'ın Cengiz Han devrine ait olan kısmının, Arap harfleri ile, Doğu Türkçesinde yapılmış tercümesidir. Arap harfli bu metnin bazı satırları Uygur harfleri ile yazılmıştır. Ayrıca Cengiz Han'ın isminin geçtiği her yerde Uygur harfleri ile Moğulca ibareler de bulunmaktadır. “*Türk Mogul big-leri tig(?) [big-leri-niŋ(?)] kö)ngül (?) altursun tip Çingiz Han târihi-ni Cihân güşây tevârîhi-din terceme kılıp sözni ihtiyâr(?) kılındı. Bilgil kim Moğul ili bile Türk ulusı-nıŋ aşlı bünyâdı bir turur basa ...* satırları ile başlayan metnin devamında altında Arap harfleri ile transkripsiyonu da olmak üzere yer yer Uygur harfleri ile yazılmış olan *Oğuz Kağan Destanı* yer almaktadır. Şimdiye kadar ilim âlemince meçhul kaldığımız Türk kültür tarihi bakımından son derece mühim olan bu eser üzerinde çalışmaktayız”⁵

Ben metin üzerinde çalışmaya 1979 yılında başladım ve ilk 46 sahifenin transkripsiyonunu yaptım. Ancak daha sonra bu metni öğrencim Mustafa

⁵ Osman Fikri Sertkaya, *İslâmî Devrenin Uygur Harfli Eserlerine Toplu Bir Bakış*, Bochum-1977, s. 7.

Sinan Kaçalın'e doktora tezi olarak verdim. M.S. Kaçalın bu metni *Çinggis Kağan Tarihi Çevirisi* başlığı ile metin, çeviri, ön ses dizini, son ses dizini, çekim ekleri dizini, geçme sıklığı dizini, sözlük, notlar, bibliyografya ve faksimile bölümleri ile doktora tezi olarak hazırladı.⁶

Bu bildiriye *Cengiz Han Tarihi Tercümesi*'ndeki *Oğuz Kağan Destanı* ile ilgili metin üzerinde durulacak ve OKD'nın yeni varyantı Uygur harfli OKD ile karşılaştırılacaktır.

Metnin ilk sahifesi eksik olduğu için eserin başlığı bilinmemektedir. Ancak 1 (1b)/1-4'teki "Türk ve Moğol beylerinin gönlüne hoş gelsin (otursun) diye Cengiz Han Tarihini "cihân-güşây" tarihlerinden tercüme edip, sözün aslı elde edildi" cümlesinden metnin Farsçadan tercüme edildiği açık olarak anlaşılmaktadır.

Metin Türk ve Moğol halklarının aslının ve kökünün bir olduğunu söyleyerek bu iki ulusun ülkelerinin coğrafyasını vermektedir. Maalesef ikinci sahife okunamayacak derecede tahrip olduğu için metin takip edilememektedir.

Cengiz Han Tarihi Tercümesi büyük bir ihtimalle başka bir metinden istinsah edilmiştir. İstinsah edilen metnin sahifeleri karışmış olduğu için CHTT'nde de konu bazan sahifenin hatta satırın ortasında bitmekte ve başka bir sahifenin metni başlamaktadır. Ayrıca CHTT'nin de istinsah edilen sahifeleri karışmıştır. Meselâ 7b'nin devamı 8a değil 69b'dir. Ek 2'de transkripsiyonu verilen parçalarda bu karışıklıklar düzeltilmiştir.

CHTT'ndeki Oğuz destanı Oğuz Han'ın atalarının zikri ile başlar. UOKD'nın dışında kalan bütün rivayetlerde Oğuz Han'ın ecdadı zikredilir. Bu atalar Nuh Peygambere dayanmaktadır. Bu silsile metnimizde şöyledir: CHTT: 1. *Nuh* Peygamber, 2. *Yāfes* (Türkler arasındaki adı ile *İbileç Han*), 3. *Naku* (*Tuyku*), 4. *Kara Han*, 5. *Oğuz Han*.

Bu şecere RO ile karşılaştırıldığında kişi sayısının aynı olduğu görülür. Ancak *Yāfes* (Türkler arasındaki adı ile *Olçay Han*) ve onun oğlu *Dip Yabgu Han* diye geçer.

Şecere CTC ile karşılaştırıldığında *Yāfes* (Türkler arasındaki adı ile *Abulca Han*), onun oğlunun ise *Dip Yakuy* (*Han*) şeklinde geçtiği görülür.

ŞT'de ise *Yāfes*'in Türkler arasındaki adı zikredilmez. *Yāfes*'in oğlu, *Türk Han*, onun oğlu *Tütek Han*, onun oğlu *Amulca* / *Amulca Han*, onun oğ-

⁶ Mustafa S. Kaçalın, *Çinggis Kağan Târihi Çevirisi*, İstanbul-1990, 345 s.-faksimile.

lu *Bakuy Dip Han* olarak geçer. Böylece ŞT'de *Yāfes* ile *Bakuy Dip Han* arasında üç nesil zikredilmiş olur. *Bakuy Dip Han*'dan sonra ise onun oğlu *Kök Han*, onun oğlu *Alınca Han*, onun ikiz oğulları *Moğul* ve *Tatar Hanlar* ve *Moğul Han*'ın oğulları *Kara Han* ve kardeşleri geçer. Yani arada *Kök Han*, *Alınca Han* ve *Moğul Han* olmak üzere üç nesil daha zikredilir.

RO'nde *Dip Yabgu Han*'ın oğulları şu sıra ile geçer: *Kara Han*, *Or Han*, *Kür Han* ve *Küz Han*.

Bu sıra CHTT'nde *Kara Han*, *Kür Han*, *Küz Han* ve *Ivar Han* şeklinde CTC'de ise *Kara Han*, *Kür Han*, *Kır Han* ve *Or Han* şeklinde geçer.

Böylece oğulların sırasının RO ile CTC'de *Or/Ivar Han* değişikliği dışında aynı sıra ile, CHTT iye ŞT'de ise *Küz/Kır Han* değişikliği dışında, aynı sıra ile olduğu görülür.

Bu isimleri şöyle bir şecerede görmek mümkündür:

RO	CHTT	CTC	ŞT
1. nuh	1. nuh	1. nuh	1. nuh
↓	↓	↓	↓
2. yāfes (olcay han)	2. yāfes (ibileç han)	2. yāfes (abulca han)	2. yāfes (.....)
↓	↓	↓	↓
3. dib yabgu han	3. nākū / tuyku	3. dip yaquy	3. türk
↓	↓	↓	↓
4. kara / or / kür / küz	4. kara / kür / küz / ıvar	4. kara / or / kür / küz	4. tütek
↓	↓	↓	5. amılca / amulca
5. oğuz	5. ağız	5. oğuz	6. bakuy dip han
			↓
			7. kök han
			↓
			8. alınca han
			↓
			9. moğul han
			↓
			10. kara / kür / kır / or
			↓
			11. oğuz

CHTT'nde geçen Oğuz destanı üç bölümden müteşekkildir (bk. Ek 1). İlk bölümde Oğuz'un doğması ve hükümdar olması, ikinci bölümde Kanglıy, Kıpçak, Karluk, Halaç ve Uygur'un isim almaları, üçüncü bölümde ise Oğuz'un oğlanlarından olan 24 aymak anlatılmaktadır.

İlk bölümde Oğuz'un doğmasından hükümdar olmasına kadar geçen olayların motifleri şunlardır:

1. çocuğun doğumu
2. doğumun tarihi ve zamanı
3. çocuğun annesi ve babası
4. çocuğun cinsiyeti
5. çocuğun vasfı (veya vasıfları)
6. üç gün süt em(me)mesi
7. yiyecek-içecek istemesi
8. annesi/süt annesinin rüya görmesi
9. çocuğun rüyada dile gelmesi ve annesini/süt annesini müslümanlığa davet etmesi
10. sabah olması annenin/süt annenin müslüman olması
11. çocuğun sütü emmesi ve yüzünün nurlanması
12. çocuğa isim verilmesi ve çocuğun kendisine isim vermesi
13. çocuğun yetişkin olması
14. çocuğun tipi
15. çocuğun yaptığı işler
16. çocuğun amcasının üç kızı ile evlenmesi
17. çocuğun kızları müslümanlığa davet etmesi
18. müslümanlığı kabul eden üçüncü kız ile evlenmesi, sevişmesi ve sevişmelerinin artması
19. bir gün Oğuz'un büyük ava gitmesi ve babasının hanımları ve gelinleri ile birlikte büyük toy etmesi
20. toyda Kara Han'ın Oğuz'un karıları ile konuşup onları red sebebini öğrenmesi
21. ilk iki karısının olayı Kara Han'a anlatması
22. Kara Han'ın hiddetlenmesi ve beyleri ile istişare edip Oğuz'u öldürmek istemesi
23. üçüncü karısının Oğuz'a durumu haberciyle duyurması
24. Oğuz'un kendi yoldaşlarını toplayıp konuşması
25. kâfirler ile savaşa karar verilmesi ve bu uğurda ant içilmesi
26. Kara Han'ın ordusunun gelmesi ve savaşın başlaması
27. her müslümanın 10 kâfiri öldürmesi
28. bozgunun Kara Han'a bildirilmesi
29. Kara Han'ın bütün gücü ile Oğuz'a saldırması
30. büyük bir savaşın olması

31. Kara Han'ın kılıç veya ok (Oğuz'un oku) ile ölmesi
32. kâfirlerin müslümanlığa daveti ve müslüman olmayanların öldürülmesi
33. Oğuz'un Kara Han'ın tahtına çıkması
34. 72/75 yıl dinin yayılması için savaşması ve sonunda bütün halkın müslüman olması.

İlk beş motifin nüshalar ile karşılaştırılması:

1. *çocuğun doğumu* :

CHTT'nde "Tanrı Taâlâ öz kudretini göstererek Kara Han'a bir oğul nasip eder". Bu motif RO'nde "Kara Han'ın çok talihli ve padişahlığa lâyık bir oğlu dünyaya geldi", CTC'de "Kara Han'ın (atasının yurdunda) oğlu doğdu", ŞT'de "Kara Han'ın büyük hatunundan bir oğlu oldu" şeklindedir. Nüshaları birleştirdiğimizde "Kara Han'ın atasının yurdunda büyük karısından yüce Tanrı'nın lütfu ile çok talihli ve padişahlığa lâyık bir oğlu oldu" şeklini aldığı görülür. Bu motif UOKD'nda epeyi farklıdır.

künlerden bir kün Ay Kağannunġ közü yarap bodadı, irkek oğul togurdu "Günlerden bir gün Ay Kağan'ın gözü parlamayıp boyandı (= aydınlandı), erkek oğul doğurdu".

2a. *doğumun tarihi*

CHTT, RO, CTC ve ŞT'de belirtilmez. UOKD'nda ise "günlerden bir gün" şeklinde belirsiz zamanda ifade edilir.

2b. *doğumun zamanı*

CHTT, RO, CTC ile ŞT'de belirtilmez. UOKD'nda teferruat görülür. *Ay Kağannunġ közü yarap bodadı ... togurdu* "Ay Kağan'ın gözü parlamayıp boyandı (=aydınlandı) ... doğurdu". Burada Ay "kamer"dir. Bu yüzden UOKD'nın Mani dinine inanan Uygurlar arasında istinsah edildiği anlaşılıyor. Çünkü Mani dininde Ay önemli unsurlardan biridir. Uygur kağanlarının bir çoğu Uygurlar Mani dinini kabul ettikten sonra *Ay Tenġri*'den "kut" bulmuşlar veya *Ay Tenġri*'den "kut" almışlardır. UOKD'ndaki *Ay Kağan* tabiri Türkiye Türkçesi'nde "Ay Dede" şeklinde geçer. Ay Kağan'ın yani Ay Dede'nin gözünün parlamayıp aydınlanması, onun yuvarlak olması, yani dolunay haline gelmesi anlamına gelmektedir. Çünkü efsanede Ay, dolunay olur ve ondan çıkan ışıktan efsanevî ata gelir. Bu ata Türklerde *kök böri* "boz kurt", Moğollarda *şira nogay* "sarı köpek"tir.

Türklerde efsanevî ata dişi *kök böri* yani "dişi boz kurt"tur. *Kök böri* Moğolcaya *börte-çino* "bozkurt" şeklinde tercüme edilmiştir. Moğolların efsanevî atası ise erkek *şira nogay* yani "erkek sarı köpek"tir. Burada Alankova'nın her ayın on dördünde gece aydan gelen bir ışıktan olma *şira*

nogay (sarı köpek)'ten hamile kalması ve iki oğul doğurması gözden uzak tutulmamalıdır⁷.

3a. *çocuğun annesi*

CHTT, RO, CTC'de anne belirtilmez. ŞT'de ise "Kara Han'ın ulu hatunu" şeklinde zikredilir.

3b. *çocuğun babası*

CHTT, RO, CTC ve ŞT'de *Kara Han*, UOKD'nda ise *Ay Kağan* olarak zikredilmektedir.

4. *çocuğun cinsiyeti* :

CHTT, RO, CTC ve ŞT'de "oğul" olarak, UOKD'nda ise "irkek" sıfatı ile "irkek oğul" şeklinde geçer.

5. *çocuğun vasıfları* :

CHTT, UOKD ve ŞT'de çocuğun doğduğu anki durumu anlatılır. CHTT: "*beğāyet sāhib-cemāl irdi* (çok güzel idi)"; UOKD: "*yaḥşı napsikilerden körüklügrek irdi* (güzel perilerden daha güzel idi)"; ŞT'de *körki ay kün-din artuḳ* (güzelliği Aydan, Güneşten fazla) RO ile CTC'de ise çocuğun bir yaşına geldiği anki durumu anlatılır, RO: Kara Han oğlanın "temizlik ve güzelliğinden hayrette kaldı ve dedi ki: bizim kavim ve uruğumuzda bundan daha güzel bir çocuk dünyaya gelmemiştir"; CTC: oğlan bir yaşına gelince *beğāyet arı sāhib-cemāl ve ḥub-şüretliḡ boldı*. Ayrıca UOKD'nda çocuğun güzelliği mitolojik özellikler söylenerek belirtilir.

uṣol oḡulnuḡ

"o oğlanın

öḡlüki çeraḡı kök irdi

beti-benzi mavi

aḡızı ataş kıızıl irdi

aḡzı ateş kızılı

közleri al

gözleri al

saçları kaşları kara irdiler irdi

saçları ve kaşları kara idi".

Çocuğun yüzünün "mavi", aḡzının "kızıl", gözlerinin "al" olması mitolojik destan özellikleridir. *Manas Destanı*'nda Manas'ın doğumu anlatılırken "gözleri kıp-kızıl, yüzü de göm-gök idi" ifadesi kullanılmıştır. Keza Anadolu'da "gözü kanlı" deyimini "hiç bir şeyden yılmayan, hiçbir şeyden korkmayan, atak, cesur kimse" demektir. Sibiryada efsanelerindeki "aḡzından ateşler çıkan çocuklar" motifi ile çocuğun aḡzının ateş kızılı olması mitolojik motifi arasında bağ kurulabilir.

⁷ Osman Fikri Sertkaya, "Timürlü Şeceresi (Topkapı Sarayı Müzesi, Hazine 2152, v. 32-43)", *Sanat Tarihi Yıllığı*, IX-X, İstanbul 1981, s. 241-258.

EK 1 (metinler)

- 1 (1a) 1. türk moğol bik-leri-niñ köngli-ge
 2. oltursun tip çingiz han tārīhi
 3. -ni cihān-güşāy tevārīhi-din terceme kılıp sözni
 4. aşlı {-nı}ihtiyār kılındı. bilgil kim moğol ili bile türk
 5. ulusu-niñ aşlı bünyādı bir turur. basa olt[urur]
 6. yir-leri kadīm-din biri ol yazı-lar tağ-lar
 7. urus]-ğa kıpçaq-ğa çerkes-ke қаşғар-ға bulғар
 8. -ға talas]-ға sayram-ға ibir sibir-ke <an>қара mören-ke
 9. uç] vilāyetler kim türkistān-da [uyğuristān-da
 10. nayman-da] yazı-lar deşt [-ler kök irtiş-ke
 11. қара қорум-ға] алтай-ға [orhon mören - ke tiginç turur
- 2 (1b) 1. U.
 2. A. sözün bitimeyin қойдық [.....
 3. U.
 4. A. andaқ kim keyānī-ler mülkni [.....
 5. U.
 6. A. tavāyıf-larını yūnānī-ler [.....
 7. U.
 8. A. sa] galıf-lar benī [.....
 9. U.
 10. A. ... lar] zebānī-ler sāmānī-ler [.....
 11. U.
 12. A. se]lçükī-ler hōrezm-ī-ler [.....
 13. U.
 14. A. ...] bitimeyin [..... kerayit
- 3 (2a) 1. -ler irdi. basa ol il kim aşıl-da moğol
 2. dir {di}ler. hālā taқı alar basa moğol dirler. olturur
 3. yirleri odon kelerken talan bal-cuvāz burğan
 4. қ]altun kökö dur buyir an қаблur telken dār
 5. қамçав өгем қулақин. basa ilet-ler hıtāy
 6. -niñ şehri-ға serhadleri-ға [...]
 7. anda muқim irdi-ler hıtāy-ға tiginçe. alar
 8. -niñ aşlı aytған yirlerde burunğı [...]

9. bile yurt tutup oturup tururlar basa
 10. her omaq-ning aşın naşbın ayıtah.
 11. bilgil kim bu iki bölük il-ning nesebi-ning
 12. silsilesi nākū-dın yāfes-din [nūḥ peygamber-qa]
- 4 (2b)
1. yiter. nākū-ning naşbı-dın dört kişi dört
 2. at-qa muṭṭaşıl boldı-lar. bir qara ḥan şimāl ibi
 3. -ga. bir ıvar ḥan şimāl-ning qurbı-ga. bir kü[z]
 4. ḥan şark vilāyeti-ga. bir kür ḥan şimāl-ning şarkı
 5. sarı -da turur. basa tuyḡu ibileç ḥan
 6. -ning oğlu turur. taḡı yāfes ibn nūḥ peygamber
 7. turur. ayturlar kim çün üç püşt yāfes nesli
 8. -din ivrülde. küfr ü kâfirlik-qa rağbet kıldı.
 9. diyānet hiç eşer ala <r>ning arasında qalmadı.
 10. tingri ta'ālā öz yirtikin bilgürtüp qara
 11. ḥan-ga bir oğul ruzi kıldı. begāyet şahib-cemāl
 12. irdi. üç künge tiginçe hiç ḥatun-ning imçekin
 13. ağız-ga almadı. engekeler <i>din biri tüş[-inde
- 5 (3a)
1. kördi kim oğlan til-ge kilip-tür. ayt[t]ı kim
 2. eger sin yirni kök-ni yaratқан bir tingri
 3. ta'ālā-ga ıkrār kılsaḡ, sining sütüḡ-ni qabül
 4. kılar min tidi. taḡ at[t]nı irse, ol ḥatun
 5. taḡı tingri ta'ālā-ga çın i'tikādı birle büt[t]i irse
 6. ol ḥatun-ning sütini ol oğlan rağbet
 7. kıldı. basa ol oğlan-ning yüzi-din andaq
 8. nūr zāhir boldı kim köpler[i]ning közi ḥire
 9. bolup irdi. çün türk<-ler> baqlagan süt-ni ağız
 10. dirler. ol oğlan-nı taḡı ağızga oḡşa
 11. -tıp anası atası ağız dip at koydı-lar.
 12. basa hikāyet kıurlar kim oğlan til-ge kilip
 13. ayt[t]ı kim mining atım-nı ağız qoyuḡuz dip.
 14. çün ağız bāliḡ boldı. atası qara ḥan üç inisi
 15. -ning qızları-nı ağız için qoldı. taḡı
- 6 (3b)
1. U. takı ol kız-lar-nı bir[-er birer]
 2. A. ol kızlarını birer birer

3. U. *tenğri ta'āl[ā]-nınğ bir-likin*
4. A. *tiñgri ta'ālā-nınğ bir-likin*
5. U. *tanımaq-қа де[l]ā[l]et kıldı*
6. A. *tanımaq-қа delālet kıldı*
7. U. *erşe ol kız-lar-dın öz[ige]*
8. A. *irse ol kızlardın özige <kim>*
9. U. *yağşı-raq erdi tagāvet[-ni]*
10. A. *yağşı-raq irdi da'vet-ni*
11. U. *kabül kıldı erşe ağız*
12. A. *kabül kıldı irse ağız*
13. U. *tağı ol kız-nı kabül kıldı*
14. A. *tağı ol kıznı kabül kıldı*
15. U. *künden kün[ge] sevüşmek-[l]eri*
16. A. *künden künge sivüşmek-leri*

- 7 (4a)
1. U. *arttı. kün-ler-de bir*
 2. A. *art[t]ı. künlerde bir*
 3. U. *kün-ler iki körkün*
 4. A. *kün*
 <kara han> ol iki kızdın sordu
 5. *kim sizlerniñ körkünğüz qılıñgız barça*
 6. *-din yağşı-raq artuq-raq turur. ni sebeb*
 7. *-din ağız sizlerni kabül kılmadı. kızlar*
 8. *ayt[t]ı-lar kim ağız bizlerni müsülmā[n]-lıq-қа*
 9. *da'vet kıldı biz sözi-ge kirmedük*
 10. *müsülmā[n]-lıq-nı kabül kılmağuk irse*
 11. *ol tağı bizni kabül kılmadı ol kız müsülmān*
 12. *boldı irse kabül kıldı dip tidi <-ler>.*
 13. *kara han açık-lanıp ağız-nı kiltürsün*
 14. *-ler tidi . ağız ivi-de irkin yitip*

- 8 (4b)
1. *ol iki inisi kim ol iki müsülmān-lıq-nı*
 2. *kabül kılmağan kızlarnıñ atası ayt[t]ı*
 3. *alar bir bölek ilni başlap ağız-nı*
 4. *tutqalı kildi-ler . bu uçurda ağız avğa*
 5. *atlanıp irdi. bu haberni işitkeç hatunı*

6. ağızğa i'timād kişi çapturup haber
 7. kıldı. ağız ivige tüşmeyin yürüp yoldaş
 8. -larığa haber kıldı ayt[t]ı. ay yārān-lar kāfir
 9. -ler bizniñg qaşdıımızğa kile turur, siz
 10. -ler ne dir siz tip . barçaları ayt[t]ı-lar
 11. tiñgr[i]-ni bir bilip müsülmān bolup sini
 12. aǵalap turur biz imdi tiñgri rızā
 13. -sı üçün cān-larımızdın kiçtük siniñg
- 9 (5a)
1. bile bolup kāfirler birle ğuzāt kılalı, her ni
 2. taqdir bolmış bolsa andaq bolǵay
 3. tip barçası yañǵı başdın imān 'arza kıldı
 4. -lar taqı and içip bi'at kılıştı-lar
 5. özleri-ni yaraştırup turur irdi-ler
- 10 (5b)
9. qara han-nıñg yibergen çiriki kildi. uruş-qa
 10. turdı-lar kim haq ta'alā-nıñg 'ināyeti-de her bir mü'min
 11. on kāfirni tamuǵ-qa yiberdi. bu haber qara han-ğa
 12. yit[t]i irse barça kāfirlerin yığıp ağız bilen
 13. sançış-qa özi başlap bardı irse uluq sançış
 14. boldı. müsülmān-lar yek cihet bolup uruş-qa
- 11 (6a)
1. turdı-lar irse haq ta'alā-nıñg 'ināyeti bile
 2. qara han ağız-nıñg oqı-ğa uçradı. ol
 3. ol oq zaħmıdın cehennem-ğa bardı. kāfirlerni
 4. bastı-lar. her kāfir kim müsülmān bolmadı qara han-nıñg
 7. kiyniçe yiberdi-ler. ağız qara han-nıñg öltürüp
 8. mübāreklik bile taht-qa olturdı. yitmiş biş
 9. yıl-qa tiginçe devlet bile 'ömr sürdi taqı dın
 10. -niñg kılıçın çaptı. barça il-ni müsülmān umaqı
 11. ol turur.
- 12 (6b)
9. ... bu uyǵur
 10. ili-din bir niçe böleki-ni her birini aymaq bile atarlar
 11. bir niçesi öz bikleri-din icāzet alıp üçün
 12. araba yasadı-lar. türk-ler arabani qañghı dirler

13. bölek laķabı alar boldı. ol vaķt uyğur baraq ili
14. bile sançış-tı. baraq ili-din bir ĥatun kişi ağır ayak
15. irdi. ol sançış zamānda oğlan toğurdı. yörge-geli

13 (7a) 1. {yörgegeli} nime tapmayın yığaç tirisi bile yörgep başığa

2. köterip yürür <irdi>. uyğur-dın baraq ili qaçtı
3. irse ol oğlan-nı uyğur biki olcap
4. oğul-cılay asradı. yığaç ĥabuğı-ğa çörgegen
5. üçün atını ĥıpçak koydı. imdiki ĥıpçak ili
6. ol oğlan-nıñ nesli-din turur. ĥarluķ ili
7. -niñ bayları.

11 (6a) 9. ... <bilgil> kim ağız ĥan ĥar yüz (?) ĥarcistān sarı

10. çirik-ledi. yol-da ĥar uluğ boldı. bir bölek
11. il ĥarğa basruķup çerik-din kiyin ĥaldı-lar
12. yurt-ķa sonğra kildi-ler. ağız ĥan alardın sordı
13. ni üçün kiyin ĥaldıñız dip. ol il cevāb ayt[t]ı-lar
14. kim ĥar uluğ yağdı. ĥar altında basruķup kiyin ĥalduķ
15. didi-<ler> irse ağız ĥan alarğa ĥarluķ dip

12 (6b) 1. at birdi imdi <ki> ĥarluķ-lar arlarnıñ nesli-din

2. tururlar <basa> ĥalaç nesli-din tururlar. ĥalaç omağı
3. andaķ turur kim bir bölek il ağız ĥan-nıñ
4. ol yüriři-de aç-ķa yadap yol urup ĥazak
5. -çılıķ ĥıla başladı. <ağız ĥan> hükm ĥıldı ol kişi-lerni
6. tut-sun-lar dip. tutup divān-ğa kiltü[r]di-ler
7. ağız ĥan ol il-din sordı kim ni üçün oğul
8. -luķ ĥıldıñız dip. alar {ge oğrasa oğur bolsun
9. dirler ya'nı kim işiñ ilgeri kilsün}.

14 (b) 8. taķı bir cevāb ayt[t]ı-lar kim

9. aç ĥalduķ azuğumuz tükendi. çirik-din ĥalsak
10. ĥan yasaķı-dın ĥorķar biz. ol sebeb-din
11. oğul-luķ ĥıldıķ dip ayt[t]ı-lar irse
12. ĥan açılanıp ĥal aç tidi. ol sebeb-din
13. ol ilge ĥalaç at ĥıldı-lar. imdiki ĥalaç <ili> alar

14. -nıng nesli-din turur. basa bir bölek il
15. qalıp böy-lerde yıgaç tirisidin öy-ler
- (69b) 1. yasap olturup irdi-ler,. alar-nıng taqı
2. qaç ülük boldı basa bir bölek-ni
3. uyğur dir-ler andaq kim burun zıkr
4. kılduq.
- (69a) 4. ... andın soıng ağız <han <-nıng oqlan
5. -ları-dın yigirmi tört aymaq ayrıldı
6. tafsil birle zıkr kılalı. bilgil <kim> ağız <han>-nıng altı
7. oqlı boldı. uluğı-nıng atı kün han. bu
8. kün han-nıng taqı tört oqlı boldı. tayın
9. ..] ban aylar ivli qara <ivli basa> ikinç oqlı-nıng atı
10. ay han. munuıng takkı tört oqlı boldı. yaras
11. töger turuısa <..... basa> ...
- 13 (7a) 7. ... üçünç oqlı-nıng atı yulduz han
8. munuıng taqı tört oqlı boldı. avsar yike seli
9. sarıq ten tigen. bu <kün han başlıq> üç oqlı-nıng on iki nebire
10. -leri bilen çiriki-nıng onıng qolı<-ğa atadı. ağız> han alarnıng
11. laqabı-nı uç oq bolsun tidi. törtinç oqlı-nıng
12. atı<-nı <kök han dirler. muıng takkı tört oqlı
13. boldı. bayındar becine çavuldar çarme. basa
14. bişinç oqlı-nıng atı bilgülük irmiş irdi.
15. anıng taqı tört oqlı boldı. salur aymur
- 14 (7b) 1. ala tünğı <.....> basa altınçı oqlı-nıng atı tıngiz
2. han. munuıng taqı tört oqlı boldı. yigder
3. bigder yurt qonak. bu kök han başlıq
4. üç oqlı-nı <on iki> nebireleri bile soıng qol-nıng
5. çiriki-ge atadı. bularnıng laqabın bozok
6. qoy-dı. basa yurt-ları qoruk-ları
7. gele qarası-nıng tamğaları-nı ağız han
8. bilgülük kıldı.

EK 2

OĞUZ KAĞAN DESTANI ÜZERİNDE YAPILAN ÇALIŞMALAR

Oğuz Kağan Destanı'nın Uygur harfleri ile yazılan tek Türkçe nüshası hâlen Paris, Bibliothèque Nationale, Supplement Turc, no. 1001'de kayıtlıdır.

Her sahifesinde kursiv Uygur yazısı ile yazılmış 9 satır bulunan 42 sahifelik bu Uygur harfli yazma baştan, ortaldan ve sondan eksiktir. Bu 42 sahifedeki 376 satırlık (son sahifede 2 satır boş bırakılmıştır) mensur metnin içerisinde yer yer manzum parçaların bulunduğu da görülmektedir. Bu yazma konu itibarı ile on beş bölüme ayrılabilir.

Oğuz Kağan yazmasının ilk neşri, kısmen olmak üzere, Alman asıllı Rus Türkologu Wilhelm Radloff tarafından yapılmıştır.

W. Radloff, *Kutadgu Bilig*'in Uygur harfli Herat yazması (Viyana nüshası)'nın *Kutatku Bilik. Facsimile der uigurischen Handschrift der K.K. Hofbibliothek in Wien* başlığı ile yaptığı tıpkıbasım neşrinin sonunda, s. 191-192'de *Oğuz Kağan Destanı*'ndan 8 sahifeyi küçülterek yayımlamıştır. Bu tıpkıbasım T.D.K. tarafından 1942'de İstanbul'da *Kutadgu Bilig, Tıpkıbasım, I. Viyana Nüshası* başlığı ile neşredildiği için, *Oğuz Kağan Destanı*'nın bu ilk sekiz sahifesinin resmini bu Türkçe neşirde, aynı sahifelerde görmek mümkündür.

Oğuz Kağan Destanı'ni ikinci yayımlayan kişi Dr. Rıza Nur'dur. Dr. Rıza Nur'un 1928'de İskenderiye'de yaptığı yayım, şu başlığı taşımaktadır.

Dr. Rıza Nur, *Oughouz-Namé, Epopée Turque, Oğuz-Nâme, Türk Destanı, Transcription en lettres Phonétiques notes, Traduction Française Texte en Turc de Turquie, Fac-Similé*, Alexandrie, Mai 1928, 64 s. + 4 s. tıpkıbasım.

Dr. Rıza Nur, bu neşrinin ön söz (s. 3-13) bölümünde, önce yazma hakkında sonra da *Oğuz Destanı* ve islâm kaynaklarındaki bu konuda rastladığı bilgiler üzerinde durmakta, s. 15-29'da metnin lâtın harfleri ile transkripsiyonunu, s. 31-47'de metin ile ilgili notları, s. 49-56'da metnin Fransızca tercümesini, s. 57-64'te ise metnin Arap harfleri ile Türkçe tercümesini vermektedir. Bunları yazmanın I, VI, XXIV, ve XLII. sahifelerinin tıpkıbasımlarının neşri takip etmektedir.

Dr. Rıza Nur'un bu neşri, iki yıl sonra ünlü Fransız müsteşiriki üstat Paul Pelliot tarafından ağır bir şekilde tenkit edilmiştir.

Paul Pelliot, "Sur la Légende D'uguz-Khan en Ecriture Ouigoure", *T'oung Pao*, 1930, XXVII, s. 247-358.

Pelliot, bu değerli makalesinde, Rıza Nur neşrinin birçok yerini düzeltirken, bize Oğuz Kağan Destanı'nın asya kaynakları hakkında bu gün bile geçerli olan bir çok değerli bilgiyi vermektedir.

Dr. Rıza Nur, Paul Pelliot'un bu makalesine, bir yıl sonra 40 sahifelik bir cevap vermiştir.

Dr. Rıza Nur, *Réponse à un article de M. Paul Pelliot sur l'Oughouz-Namé*, Alexandrie, 1931, 40 s.

Bu son iki yazışma ile Dr. Rıza Nur'un 1928'de yapmış olduğu ilk neşrin bir çok noktası aydınlığa kavuşmuş olmaktadır.

Dr. Rıza Nur ile Paul Pelliot'nun *Oğuz Kağan Destanı* yazması hakkındaki bu yazışmaları, mukayeseli Türk dili araştırmalarının kurucusu olan Prof. Prof. Dr. Willi Bang—Kaup'u bu destan üzerinde çalışmaya sevk etmiştir. W. Bang—Kaup, Türk öğrencisi Gabdur Raşid Rachmati (Ord. Prof. Dr. Reşid Rahmeti Arat)'nin yapmış olduğu transkripsiyonu gözden geçirerek metne yeni notlar yazdı ve *Oğuz Kağan Destanı*'ni Rachmati ile birlikte neş-neşretti.

W. Bang und G. R. Rachmati, *Die Legende von Oghuz Qaghan*. Sitzungsberichten der Preussischen Akademie der Wissenschaften, Phil.-Hist. Klasse. 1932. XXV. Berlin 1932, s. 683—724.

Bu yayımdan bir yıl sonra, 1933'te İstanbul Darülfünûnu'nun ilgası ve İstanbul Üniversitesi'nin kurulması ile, Rachmati, Edebiyat Fakültesine profesör olarak davet edildi. Türkiye'de soy adı kanunundan sonra ARAT soyadını alan Gabdur Raşid Rachmati, hocası W. Bang ile yapmış olduğu bu Almanca neşri *Oğuz Kağan Destanı* başlığı ile Türkçeye tercüme etti. Bu Türkçe tercüme İstanbul Üniversitesi Yayınlarının 18.'sidir.

W. Bang ve G. R. Rahmeti, *Oğuz Kağan Destanı*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili Semineri Neşriyatından. İstanbul Üniversitesi yayımlarından: 18, İstanbul 1936, 69 s.

Bu Türkçe tercüme aynı başlık ile fakat dizin yerine sözlük ile 1970 yılında 1000 Temel Eser'in 31. kitabı olarak Devlet Kitapları arasında yayımlandı.

Oğuz Kağan Destanı, 1000 Temel Eser, No: 31, Devlet Kitapları, Birinci Basılış, İstanbul 1970, 39 s. (W. Bang ile G. R. Rahmeti'nin *Oğuz Kağan Destanı* (İstanbul 1936) adlı eserinden alınmıştır.

Türkçe tercümenin ikinci baskısı 1988 yılında Hülbe yayınlarının 13. kitabı olarak neşredildi.

Oğuz Kağan Destanı (Tercüme, Metin, Sözlük). (W. Bang ve R. Rahmeti'nin *Oğuz Kağan Destanı* (İstanbul, 1936) adlı eserinden alınmıştır. Yayına hazırlayan: Prof. Dr. Muharrem Ergin), İstanbul 1988, 48 s.

W. Bang ve G. R. Rachmati'nin yayınlardan sonra, Finli araştırmacı Armas Salonen, destan metni üzerinde doktora çalışması yapmıştır.

Armas Salonen, "Über den Syntaktischen Gebrauch der Flexionsendungen der Nomina im Uigurischen (Einschliesslich des Oguz Qagan)", *Suomalais Ugrilaisen Seuran Aikakauskirjasta (Journal de la Société Finno-Ougrienne)*, XLIX/3, Helsinki 1937, 44 s.

Denis Sinor'un 948'de toplanan 21. Şarkiyat Kongresi'ne sunmuş olduğu "Sur la légende de l'Oghuz-kaghan" (*Actes du XXIe Congrès International des Orientalistes*, 1948, s. 175-176) adlı tebliği Türkçe olarak yayımlandı.

Denis Sinor, "Oğuz Kağan Destanı üzerine bazı mülâhazalar", *İ.Ü.E.F. Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, IV/1-2, 1950, s. 1-13. (Fransızcadan Türkçeye tercüme eden: Ahmet Ateş).

Oğuz Kağan Destanı üzerinde Rusya, Kazakistan ve Çin Halk Cumhuriyeti'nde de yayınlar yapılmıştır.

Rusya'daki ilk çalışma Aleksandr Mihailoviç Şçerbak'ın 1959'da yaptığı neşirdir.

A.M. Şçerbak, *Oğuz-name / Muhabbet-name, Pamyatniki Drevneuygurskoy i Starouzbekskoy pis'mennosti*, Moskova 1959, s. 1-110.

Şçerbak bu neşrinin 13.-14. sahifelerindeki Ön söz bölümünde *Oğuz Kağan Destanı*'nın Uygur yazması üzerindeki çalışmaları zikretmekte, b. 15-21'de *Oğuz-nâme* varyantları ile Uygur harfli *Oğuz Kağan Destanı* üzerinde durmaktadır. s. 22-63'de *Oğuz Kağan Destanı*'nın Kiril harfleri ile transkripsiyonu ve Rusça tercümesi verilmekte, s. 64-87'de ise metinde geçen kelime ve şekiller üzerinde çok değerli açıklamalarda bulunmaktadır. s. 88-100'de "Oğuz-nâme'nin muhtevası", s. 101-107'de ise çeşitli dil özellikleri üzerinde durulmaktadır. s. 108-110'da ise Eski Özbek - Karluk - Uygur dili devresi hakkında bilgi verilmektedir.

Oğuz Kağan Destanı üzerinde ikinci Rusça yayım İya Vassilyevna Stebleva tarafından yapılmıştır.

İ.V. Stebleva, "Poetiçeskaya struktura Oguz-name", *Pis'mennie Pamyatniki Vostoka İstoriko-filologičeskie issledovaniya* 1969, Moskova 1972, s. 289-309.

Türk şüirinin yapısı üzerinde değerli araştırmaları bulunan Stebleva, bu araştırmasında *Oğuz Kağan Destanı*'nın şiir yapısı üzerinde durmakta (s.

289–298) ve manzum kısımlarını belirttiği metni lâtin harfleri ile vermektedir (s. 299–309).

Steblava Oğuz Kağan Destanı'nda 83 manzum satır bulunmaktadır.

Kazakistan (Almatı)'da yapılan neşir Derbiselin, Carmuhammedov ve Kümisbayev tarafından yayıma hazırlanmıştır.

E. Derbiselin, M. Carmuhammedov, O. Kümisbayev, *Oğuz-name, Muhabbat-name*, (Kazak SSR Gılm Akademiyası, Almatı-1986, M.D.O. Euezov atındaki Edebiyat cene Öner İnstitutı, 267 s.

Bu yayımın 1–59. sahifelerinde *Oğuz-nâme* hakkında bilgi verilerek metnin Kiril harfleri ile transkripsiyonu ve Kazakça tercümesi yapılmıştır.

Çin Halk Cumhuriyeti'nde *Oğuz Kağan Destanı* üzerine çeşitli yayınlar yapılmıştır. Öncü çalışmalar arasında şunlar zikredilebilir.

Hu Zen-hua, “Guan-Yu Wu-Gu-Sı Zhuan [Oğuznâme üzerine]”, *Xin-Jiang Wen-ji [Şincan Edebiyatı ve Sanatı]*, 1979 / 1.

Geng Shi-min, “Gu-dai Wei-Wu-Er Shi-Shi Wu-Gu-Sı Ke-Han-De-Chuan-Shuo [Eski Uygurların Destanı Oğuznâme]”, *Tu-Shu Ping-Jie [Kitap Tenkidi ve Tanıtımı]*, 1979 / 3.

Li Jing-wei, “Hui-Hu-Wen Wu-Gu-Sı-Ke-Han-Zhuang Zhong “kim” Yi-Cı De Yong-Fa Ju-Li [Eski Uygurca Oğuznâmesindeki “kim” kelimesinin kullanımı]”, *Yu-Yan Yu Fan-Yi / Til wa Tarjima / Til Jane Awdarma / Til Jana Kotorma [Dil ve Tercüme]*, 1988 / 1.

Oğuz Kağan Destanı'nın Çin Halk Cumhuriyeti'ndeki ilk neşri 1980 yılında Geng Şimin ile Tursun Eyup tarafından Çağdaş Uygur Türkçesi ile Beijing (Pekin)'de yapılmıştır.

Qedimqi Uygurlarniñ Tarihi Dastanı Oguzname, Neşirge teyyarlığıçılar: Geng Şimin, Tursun Eyup, Milletler Neşriyatı, Beijing, 1980, 95 s.

Geng Şimin ile Tursun Eyup'un Çağdaş Uygur Türkçesinde yayımladığı eser beş bölümden müteşekkildir.

s. 1–24'teki “Qedimqi Uygurlarniñ tarihi dastanı “Oguzname” heqqida (muqaddime ornida)” başlıklı ilk bölümde destan ve destan üzerinde yapılan çalışmalar değerlendirilmektedir.

s. 25–39'daki “Orup yézilişi” başlıklı ikinci bölümde Doğu Türkistan için kabul edilen lâtin harfleri ile Uygurca *Oğuz Kağan Destanı*'nın transkripsiyonlu metni,

s. 40–61'deki "tercimisi" başlıklı üçüncü bölümde Arap harfli Çağdaş Uygur Türkçesine tercümesi,

s. 62–86'daki "izahlar" başlıklı dördüncü bölümde metin ile ilgili açıklama notları,

s. 87–95 arasında ise lâtin harfli madde başlarının Arap harfli çağdaş Uygur Türkçesi karşılıkları olan "sözlük" bölümü yer almaktadır.

Çin Halk Cumhuriyeti'ndeki ikinci neşir Çağdaş Uygur Türkçesi ile Urumçi'de yapılmıştır.

Abdulkayyum Hoca–Tursun Eyyup–İsrabil Yusup, *Kadimki Uygur Yazma Yadigarlıklarının Tallanma*, Şincean Helk Neşriyatı, Urumçi, 1984, s. 126–151.

A. Hoca, T. Eyyup ve İ. Yusup'un hazırladığı bu antolojinin 126–127. sayfelerinde "Oğuzname togrisida kıskaçça izahat" başlığı ile metin hakkında bilgi verilmekte ve s. 127–139'da "Oguznâmening tikisti" başlığı ile metni, s. 139–151'de ise tercümesi, Uygur Türkçesi ile verilmektedir.

Çin'deki üçüncü neşir Kazak Türkçesi ile Beijing (Pekin)'de yapılmıştır. *Türkî Uluttarning Tarihi Dastânı Ogız-name*. Baspaga ezirlegender: Geng Shi-min ve Maken Dilekenov, Beijing, 1986, 83 s.

Geng Shi-min ile Maken Dilekanov'un Kazak Türkçesinde ve Arap harfleri ile yayımladığı bu eser dört bölümden müteşekkildir. s. 1–21'de "söz başı" başlığı ile destan ve üzerinde yapılan çalışmalar hakkında bilgi, s. 22–36'da "transkripsiyası" başlığı ile Çin'de kullanılan latin harfleri ile metnin transkripsiyonu, s. 37–62'de "avdarması" başlığı ile de metnin Arap harfli Kazak Türkçesi tercümesi, s. 62–73'de "tüsindirmeler" başlığı ile açıklamalar ve s. 74–83'de "sözlük" başlığı ile eserde geçen kelimelerin dizini Lâtin ve Arap harfleri ile verilmektedir.

Oğuz Kağan Destanı üzerinde bu yayımlar yapılırken, çeşitli araştırmacıların bu neşirleri tanıttığını ve çeşitli araştırmacıların da *Oğuz Kağan Destanı*'ni eserlerinde bir defa daha neşrettiğini görüyoruz.

Meselâ Dr. Rıza Nur'un neşri Fuat Raif Bey tarafından "Oğuzname" başlığı ile *Öz Dilimize Doğru*, Sayı 1, 15 Mayıs 1932, s. 5–8'de tanıtılmıştır.

Çeşitli edebiyat tarihlerinde metnin ve tercümesinin verildiğini görüyoruz. Burada sadece Atsız, Banarlı ve Ercilasun'un yayımlarını zikrediyorum.

Atsız, *Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul, Türkiye Basım Evi, 1940, s. 11–14.

Atsız, *Türk Edebiyatı Tarihi, En Eski Çağlardan Başlayarak Büyük Selçüklülerin Sonuna Kadar*, İkinci Basım, İstanbul, Işık Basım Evi, 1943, s. 17-21.

Nihad Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, Destanlar Devrinden Zamanımıza Kadar*, Tarihsiz, s. 13-16.

Nihad Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, Destanlar Devrinden Zamanımıza Kadar*, Devlet Kitapları, İstanbul 1971, s. 17-22.

A(hmet) Bican Ercilasun, "Başlangıcından XIII. yüzyıla kadar Türk nazım ve nesri", *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klâsikleri*, Tarih. Antoloji. Ansiklopedi., Birinci Cilt, Ötüken- Söğüt, İstanbul 1985, s. 47-49 (metin), s. 49-52 (tercüme).

Oğuz Kağan Destanı üzerinde yapılan bir başka çalışma gurubu daha vardır. Bu gurupta topladığım araştırmacılar, *Oğuz Kağan Destanı*'ni "MANZUM" olarak tercüme etmektedirler. Böylece metin yeni bir ruh ve yeni bir anlayışla ikmal edilmiş olmaktadır. Bu manzum tercümeleri de kronolojik olarak veriyorum.

Dr. Bahaeddin Ögel, *Türk Mitolojisi* (Kaynakları ve Açıklamaları ile destanlar), Cilt I, Ankara 1971, s. 115-127.

Gavsettin Koçak, *Türk Destanı*, Milli Hareket (Doğuş), İstanbul 1977, s. 8-32.

Ali Öztürk, *Çağları İçinde Türk Destanları*, Mart 1980, s. 144-153.

Son olarak Mehmet Kaplan'ın *Oğuz Destanı*, Dergah Yayınları Eğitim Dizisi, İstanbul-Ekim 1979, 62 s. adlı eserinden bahsetmek istiyorum.

Kaplan bu kitabında *Oğuz Kağan Destanı* üzerinde şu konuları işlemektedir.

Birinci bölüm: Destan nedir? /Dünyanın büyük destanları/Türk destanları.

İkinci bölüm: Oğuz Kağan-Oğuz Han destanı hakkında kısa bilgi / Oğuz Kağan-Oğuz Han destanının tarihi kaynakları hakkında görüşler/Oğuz Kağan destanı ve atlı göçebe medeniyeti.

Üçüncü bölüm: Zaman/Mekân/İnsan/Toplum/Din ve Sanat/Üslûp.

Dördüncü bölüm: Tarih-i Oğuzân ve Türkân/Zaman/Mekân/İnsanlar/Toplum ve teşkilât/Hayat bakış tarzı.

Beşinci bölüm: Sonuç ve değerlendirme.

Kaplan'ın bu eseri de yukarıda verdiğim diğer kaynaklar gibi muhakkak okunması gereken araştırmalardandır.